

communicative level, successful implementation of the rhetoric law in all communication situations. It is proved that an important role in formation of rhetorical culture is played by the ability to make speeches on various topics. It offers traditional and innovative forms and methods of work with students in the study of the topic "The speeches in the academic eloquence of Higher Education" in the course "Modern rhetoric of higher school".

We built a lecture and practical training around the principles of consistency, continuity, interdisciplinary communications, professional and creative approach to self-realization of the personality. In order to form the rhetorical culture of the philologist we should also apply the principles of fundamental nature, axiologisation, independence, creativity, emotionality.

We form professional skills, providing students with analytical exercises (rhetorical analysis of the famous scientists' speeches, politicians, fellow group), creative exercises (preparation of campaign and thank commendable speeches, laying quote pad to the subject) etc. We become proficient in oratorical tricks: how to prepare and pronounce the speech; how to begin and finish the speech originally; how to overcome stage fright; how to get the audience interested; how to choose the appropriate language and expressive means; which methods of the argument to choose as strong; how to make the speech emotional etc.

Analyzing non-verbal culture of the speaker during the speech, we find out the role of the voice, psychological pauses, smiles and so on. Students simulate non-verbal culture of the speaker by using the materials enclosed quotations.

The result of processing theme is improving public speaking skills of students-philologists, qualitative growth of professional skills in the thinking-speech activity, personal satisfaction from the practical implementation of the theoretical knowledge. We see perspective in defining the role of a scientific paper in the system of formation of rhetorical culture of a philologist.

Key words: *academic eloquence, speech culture, thinking culture, communication culture, speech, rhetorical education, rhetorical culture, rhetorical identity.*

УДК 378.147:54

Т. В. Диченко

Сумський державний університет

Н. Н. Чайченко

Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СЛУХАЧІВ ДО ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ НА ПІДГОТОВЧОМУ ФАКУЛЬТЕТІ

У статті проаналізовано особливості мотивації іноземних слухачів до навчання. Використано теоретичні й емпіричні (опитування, анкетування, інтерв'ювання) методи дослідження. Представлено результати анкетування іноземних слухачів підготовчого відділення СумДУ. Виділено шляхи, методи та засоби формування позитивної мотивації учіння іноземних слухачів. Показано, що мотивація іноземних слухачів має свої особливості, які пов'язані з процесом їх соціокультурної адаптації. Показано, що активізація пізнавальної діяльності слухачів шляхом формування внутрішніх мотивів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу з хімії. Подальше наукове дослідження спрямоване на визначення впливу інформаційних технологій на формування мотивації іноземних слухачів.

Ключові слова: *іноземні слухачі, мотив, мотивація, структура мотивації, особливості формування мотивації, адаптація, хімія, підготовчий факультет.*

Постановка проблеми. Невід'ємною частиною вищої освіти на сьогодні є її інтернаціоналізація. В інформаційному бюлетені МОН України Анна Новосад зазначає, що інтернаціоналізація вищої освіти дає «можливість розвинути національну систему освіти, конкурентну в глобальному вимірі; ...можливість отримувати прибуток від навчання іноземних студентів...» [2].

Законом «Про вищу освіту» передбачено і вже впроваджується академічна мобільність – «можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі на території України чи поза її межами» [4]. Перспективним напрямом для нашої країни є навчання іноземних студентів.

У цьому контексті однією з найважливіших умов конкурентоздатності системи освіти є якість отриманих знань, яка залежить від засвоєння навчального матеріалу студентами, і пов'язана з їх мотивацією.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти навчання, пов'язані зі специфікою роботи з іноземними студентами, висвітлені в працях вітчизняних учених: Н. Б. Булгакової, Т. І. Довгодько, О. В. Палкої, Л. І. Рибаченко, І. А. Сладких, Є. П. Степанова, Т. В. Табенської, Н. І. Ушакової, Т. А. Шмоніної та дослідженнях науковців ближнього зарубіжжя: М. О. Іванової, К. Ф. Ізотової, А. Є. Каліновського, Г. А. Китайгородської, В. Г. Костомарова, Г. І. Кутузової, О. Д. Мітрофанової, Ю. І. Скопіної, О. І. Суригіна, Т. П. Чернявської, Н. Д. Шагліної, І. В. Ширяєвої та інших.

Сучасні вітчизняні науковці зосереджують свої професійні інтереси на такому колі питань: проблеми інтернаціоналізації освіти та інтеграції українських вищих навчальних закладів до європейського освітнього простору; національно-психологічні особливості іноземних студентів, їх адаптація до умов життя і навчання в Україні; удосконалення та пошук нових підходів для покращення навчання іноземних студентів. Одночасно, питання мотивації іноземних слухачів до навчання на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів досліджено недостатньо.

Мета статті – проаналізувати та теоретично обґрунтувати особливості мотивації іноземних слухачів до вивчення хімії на підготовчому факультеті.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, систематизація та узагальнення наукової інформації), емпіричні (опитування, бесіда, анкетування, інтерв'ювання, педагогічні спостереження, тестування, аналіз досвіду роботи підготовчих факультетів (відділень) закладів вищої освіти).

Виклад основного матеріалу. Як відомо, мотивація містить кілька блоків: мотиваційний, цільовий, емоційний, пізнавальний. Мотив – це спонукальна причина дій і вчинків слухача. Мотиви складають лише потенційну можливість розвитку слухача, оскільки реалізація мотивів залежить від уміння слухачів ставити цілі й досягати їх у навчанні. Цілі – це можливі кінцеві та проміжні результати тих дій слухачів, які ведуть до

реалізації їх мотивів. Емоції тісно пов'язані з мотивами й виражають можливість реалізації слухачами мотивів і поставлених цілей. Причиною негативного ставлення іноземних слухачів до навчання найчастіше є відсутність уміння навчатися [6]. Мотивація іноземних студентів відрізняється від мотивації українських і має свої особливості, які пов'язані з процесом їх соціокультурної адаптації.

Як зазначено О. В. Куликовою [5], у іноземних студентів на перших трьох курсах навчання домінуючими є внутрішні мотиви навчання, навчальні мотиви, пізнавальні, мотиви набуття знань, оволодіння професією й отримання диплому. На четвертому курсі відбувається значне зниження мотивації навчання. Це пов'язано з тим, що, потрапляючи в нове соціокультурне середовище, іноземні студенти для збереження емоційної рівноваги опираються на те, що «менш невідоме» для них – процес навчання. Дослідник вважає, що перші два роки навчання іноземні студенти займаються навчальним процесом, уникаючи незнайомого соціокультурного середовища. На четвертому курсі вони адаптуються до нового соціокультурного середовища, розчиняються в соціальних контактах і віддаляються від навчальної діяльності. Тому так важливо у процесі навчання іноземних слухачів урахувати особливості їх мотивації до навчання.

З метою дослідження ставлення до вивчення хімії іноземних слухачів на початку навчання на підготовчому факультеті нами проведено анкетування [3]. Питання анкети пропонувалися англійською, арабською, турецькою, російською мовами. Результати анкетування відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати аналізу анкетування іноземних слухачів на початку навчання

Твердження	Показник відповідей, %		
	Країни Південно-Східної Азії	Країни Африки	Арабські країни
1. Хімія – нескладна дисципліна	12,9	5,26	20
2. Хімія – складна дисципліна	27,4	5,26	5,6
3. Не вивчав хімію на батьківщині	32,3	5,26	0
4. Складно вивчати хімію українською (російською, англійською) мовою	20,9	36,8	5,6
5. Викладання в Україні відрізняється від викладання на батьківщині	10	10,5	22,2
6. Вивчаю хімію, щоб скласти іспит	30,6	5,26	27,7
7. Вивчаю хімію, тому що цікаво	29	5	33,3
8. Вивчаю хімію, щоб стати гарним спеціалістом	41,9	63,2	27,7

9. Як контроль обираю тест	35,6	40	16,7
10. Як контроль обираю відповідь біля дошки	31,5	28	16,7
11. Як контроль обираю бесіду з викладачем	27,3	28	66,7
12. Подобається розв'язувати задачі	30,8	2	27,7
13. Подобається хімічний експеримент	36,7	30	50
14. Подобається самостійно вивчати новий матеріал	22,1	10	11

Анкетування іноземних слухачів показало, що 20 % слухачів-арабів вважають хімію нескладним предметом, усі вони вивчали її на батьківщині, 22,2 % з них зазначають, що викладання хімії в Україні відрізняється від викладання у них на батьківщині. Більшість слухачів (33,3 %) вивчає хімію тому, що цікаво, як контроль обирають бесіду з викладачем (66,7 %), їм подобається хімічний експеримент (50 %).

Для більшості іноземних слухачів із країн Африки (36,8 %) складно вивчати хімію українською (російською) мовою, 10,5 % респондентів зазначають відмінність у викладанні хімії в Україні. У 63,2 % слухачів із країн Африки домінуючим мотивом вивчення хімії є професійний. Як контроль вони обирають тести (40 %), їм також подобається хімічний експеримент (30 %).

Іноземні слухачі з країн Південно-Східної Азії вважають хімію складною дисципліною (27,4 %), 32,3 % респондентів не вивчали її на батьківщині. Вони, як і африканські слухачі, прагнуть стати гарними спеціалістами (41,9 %), як контроль обирають тест (35,6 %); більшості іноземних слухачів країн Східної Азії також подобається хімічний експеримент.

Наприкінці навчального року було проведено повторне анкетування іноземних слухачів, результати якого наведено в табл. 2.

Анкетування показало, що кількість слухачів, у яких основний мотив полягав у бажанні стати гарним спеціалістом, збільшилася: серед слухачів-арабів – на 47 %, слухачів із країн Африки – на 20 %, слухачів із Південно-Східної Азії – на 30 %. Зацікавленість хімією також збільшилася: у слухачів-арабів – на 35 %, у африканських слухачів – на 55 %, у слухачів із Південно-Східної Азії – на 35 %. Ці дані свідчать, що навчання іноземних слухачів стало більш мотивованим.

Аналіз анкетування також засвідчив, що змінилися форми контролю, яким надають перевагу іноземні слухачі. Наприкінці навчання на підготовчому факультеті збільшується кількість слухачів, яким подобається відповідати біля дошки та як контроль – проводити бесіду з викладачем. Це свідчить про успішне подолання мовного бар'єру, труднощів дидактичної адаптації.

Таблиця 2

Результати аналізу анкетування іноземних слухачів наприкінці навчання

Твердження	Показник відповідей, %		
	Країни Південно-Східної Азії	Країни Африки	Арабські країни
1. Вивчаю хімію, щоб скласти іспит	10,6	5	17,5
2. Вивчаю хімію, тому що цікаво	64	60	68,3
3. Вивчаю хімію, щоб стати гарним спеціалістом	71,9	83,2	74,7
4. Як контроль обираю тест	17	20	10
5. Як контроль обираю відповідь біля дошки	56,5	50	56
6. Як контроль обираю бесіду з викладачем	57	59	70
7. Подобається розв'язувати задачі	40,8	22	40
8. Подобається хімічний експеримент	41	45	70
9. Подобається самостійно вивчати новий матеріал	37,2	25	36

Досягнення певного успіху пояснюємо тим, що наша діяльність як викладача спрямовувалася на активізацію пізнавальної діяльності слухачів шляхом формування внутрішніх мотивів. Як і в психології [7], нами виділені такі *шляхи* формування позитивної мотивації учіння: вивчення та врахування особистого спрямування мотиваційної сфери кожного слухача; спеціальна організація навчальної діяльності за допомогою створення навчально-проблемної ситуації; доступність змісту навчального матеріалу, що пропонується викладачем на занятті; використання на уроках елементів дидактичної гри; цікавого професійного матеріалу; постійне створення та «підкріплення» ситуації успіху в процесі навчання.

Під час проведення занять використані такі *способи* формування мотивації: повідомлення слухачам теоретичної і практичної значущості навчального матеріалу з хімії; обговорення практичного спрямування знань та можливість їх застосування в повсякденному житті та обраній спеціальності (професії); створення проблемної ситуації та ситуації успіху; постановка близьких і далеких перспектив у навчанні.

Найбільш важливими *засобами* формування у слухачів мотивів і пізнавальних інтересів були: чітка організація процесу навчання; авторитет викладача; стиль спілкування, а також їх самостійна пізнавальна діяльність.

До дієвих *методів* стимулювання інтересу слухачів до учіння нами віднесено створення різних ситуацій, а саме: пізнавальної новизни;

емоційно-ціннісних переживань; зацікавленості та здивування; опора на життєвий досвід слухачів; навчальні дискусії, пізнавальні ігри тощо.

Ми намагалися, щоб слухачі були налаштовані на ефективний процес пізнання, відчували особисту зацікавленість ув ньому, розуміли доцільність того, що виконують. Ураховували також, що навчальна діяльність не може принести позитивний результат, якщо не виникнуть ці мотиви. Для досягнення необхідного результату, також використовувалися різноманітні *прийоми* пізнавальних мотивів: бесіда (викладач попередньо окреслює коло тих питань, які розглядатимуться на занятті); створення проблемної ситуації за допомогою або питання, або демонстрації хімічного експерименту тощо; створення ситуації успіху на основі діяльнісного підходу до навчання.

Нами враховано, що діяльність взагалі має певну структуру: розуміння й постановку цілей і задач; виконання дій, прийомів, способів; здійснення самоконтролю та самооцінки. Це саме стосується й діяльності слухачів. Крім того, формування мотивації відбувалося за такими *етапами*: створення вихідної мотивації (спонукання до нової діяльності, підкреслення попередніх досягнень, викликання відносної незадоволеності чимось із попередньої діяльності, підсилення акценту на майбутній професії, зацікавленості); посилення та підкріплення мотивації, що виникла, (інтерес до кількох способів розв'язування задач, до форм співпраці, різних видів діяльності, використання завдань різного рівня складності, підключення слухачів до самоконтролю); завершення заняття (підкреслення позитивного особистого досвіду кожного слухача, підкріплення ситуації успіху, диференційована оцінка праці, визначення труднощів і вибір шляхів їх подолання).

Отже, формування мотивації іноземних слухачів до вивчення хімії розглядаємо в межах суб'єкт-суб'єктного навчання, бо цей процес залежить як від особистості слухача, так і від зацікавленості викладача.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Якість засвоєння навчального матеріалу іноземними слухачами залежить від їх мотивації. Мотивація іноземних слухачів має свої особливості, що пов'язані з процесом їх соціокультурної адаптації. Активізація пізнавальної діяльності слухачів шляхом формування внутрішніх мотивів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу з хімії.

Подальші наукові розвідки будуть спрямовані на дослідження формування мотивації іноземних слухачів на підготовчому факультеті засобами інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічна мобільність: більше можливостей, менше клопотів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://us11.campaign-archive2.com/?u=aa712a75e3e776f4101137606&id=1f2a3dba9b&e=c1e89178c6>

2. Анна Новосад. Якість вищої освіти через міжнародну складову [Електронний ресурс] / Анна Новосад. – Режим доступу :

<http://us11.campaign-archive2.com/?u=aa712a75e3e776f4101137606&id=f7142e706d>

3. Диченко Т. В. Методика навчання хімії іноземних слухачів підготовчих факультетів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія та методика навчання (хімія)» / Т. В. Диченко. – К., 2015. – 19 с.

4. Закон України «Про вищу освіту» / Урядовий кур'єр. – № 146 (5275). – 13 серпня 2014. – С. 7.

5. Куликова О. В. Особенности мотивации учения иностранных студентов : автореф. дис. ... канд. психологических наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / О. В. Куликова. – Курск, 2008. – 20 с.

6. Скопина Ю. И. Химический эксперимент в сочетании со структурно-логическими схемами как средство развития познавательной активности иностранных слушателей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Скопина Юлия Игоревна. – Нижний Новгород, 2007. – 149 с.

7. Теорія мотиваційної діяльності вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua>

РЕЗЮМЕ

Дыченко Т. В., Чайченко Н. Н. Особенности мотивации иностранных слушателей к обучению химии на подготовительном факультете.

В статье проанализированы особенности мотивации иностранных слушателей к обучению. Используются теоретические и эмпирические методы исследования. Представлены результаты анкетирования иностранных слушателей подготовительного отделения Сумского государственного университета. Указаны методы, способы, средства, приемы, а также выделены этапы формирования мотивации иностранных слушателей к изучению химии.

Показано, что мотивация иностранных слушателей имеет свои особенности, обусловленные процессом их социокультурной адаптации. Формирование внутренних мотивов путем активизации познавательной деятельности слушателей способствует лучшему усвоению учебного материала по химии. Дальнейшие научные исследования направлены на изучение влияния информационных технологий на формирование мотивации иностранных слушателей к обучению.

Ключевые слова: иностранные слушатели, мотив, мотивация, структура мотивации, особенности формирования мотивации, адаптация, химия, подготовительный факультет.

SUMMARY

Dychenko T., Chaychenko N. Peculiarities of motivation of foreign students to studying Chemistry at the Preparatory Department.

The article deals with the peculiarities of motivation of foreign students to studying. Theoretical and empirical research methods are used. It is shown that motivation of foreign students has its own peculiarities associated with the process of socio-cultural adaptation. The results of foreign students' survey at the Preparatory Department of Sumy State University are given. Survey analysis has shown that at the end of training the number of foreign students who are aware of the necessity of Chemistry knowledge for their future profession has increased. Preferred forms of control have changed as well: answer at the blackboard, talk with the teacher. This indicates the successful overcoming of the "language barrier" and academic adaptation.

Motivation of foreign students has its own characteristics related to the process of socio-cultural adaptation. Activation of cognitive activity of students through the formation of internal motivation contributes to better learning in chemistry. Formation of students' motivation and cognitive interests: the ways (study and consideration of personal direction of motivational sphere of each student; special organization of training activities through the establishment of educational and problematic situation; availability of the content of educational material, proposed by the teacher to the students; use the elements of didactic games at the pairs: interesting professional material; permanent establishment and 'reinforcement' of situation of success during learning process); the methods (ways of giving listeners theoretical significance of educational material; practical direction of knowledge and its application in everyday life and chosen specialty; creation of problematic situations and situations of success; setting close and distant prospects in studying); the means (precise organization of studying process; authority of teacher, communication style; independent cognitive activity of students) are given. The stages of motivation formation to studying are highlighted. The formation of internal motivation through increased cognitive activity of students helps to master educational material in Chemistry.

Further research will deal with the study of impact of information technology on motivation formation.

Key words: *Chemistry, studying, adaptation, foreign students, motivation, Preparatory Department, motivation formation.*